

Marie Koldkjær Højlund, Anette Vandsø og Morten Breinbjerg

Marie Koldkjær Højlund (f. 1979) er adjunkt i Sound Studies på Aarhus Universitet og ph.d. i Audiodesign med en afhandling om lydmiljøer på hospitaler. Hendes forskningstilgang er praksisbaseret og hun er engageret i at designe lydmiljøer og installationer til forskellige offentlige rum og hospitaler, herunder lyddesign til nye sanser-fødestuer til Hjørring og Gødstrup sygehuse (2021). Hun er komponist og musiker i bandsene Kh Marie & Nephew og har derudover komponeret musik til en række teaterforestillinger.

Anette Vandsø (f. 1973) er lektor på Æstetik og Kultur, Aarhus Universitet og ph.d. med afhandling om John Cage, udgivet som Musik som værk og handling. Hun forsker i lydens æstetik og kultur, støj, sonificering, lydkunst, plante- og klimakunst. I 2012 modtog hun en elitebevilling fra FKK til projektet A Wold in Sound med den internationale konference Sound, Art, Matter. Vandsø er bl.a. forfatter til Tænkepausen LYD og "The Sonic Aftermath" i Bloomsburys Sound Art Handbook. Vandsø er pt. på orlov fra AU for at arbejde som forsknings- og samlingsinspektør på kunstmuseet ARoS.

Morten Breinbjerg (f.1965) er lektor i digital æstetik på Aarhus Universitet og ph.d. i musikvidenskab med en afhandling om computermusikkens æstetik. Han forsker i lyd og lydkultur, herunder interaktivt lyddesign og software studier, og har i sin forskning arbejdet med sonificering af klimadata, samt gennem interaktive lydinstallationer anvist nye måder at arbejde med kulturarvsformidling på. Morten Breinbjerg har siden 2015 været leder af afdelingen for Digital design og informationsvidenskab ved institut for Kommunikation og Kultur.

Keywords; Sonic citizenship, Støj, Lyd, Schafer, Afstemning, Corona, Soundstudies, lydmiljø

DET SONISKE MEDBORGERSKAB

Om rodede og skrøbelige mellemværender med lyd

Den pandemiske periode tydeliggjorde fællesskabernes rodede, skrøbelige og besværlige mellemværender med lyd. Dét kalder på en ny dialog om vores fælles lydmiljøer. Med et begreb om sonisk medborgerskab udvider artiklen den forståelsesramme for studiet af lyd, der ligger i det klassiske soundscape-begreb som Murray R. Schafer udviklede det. Baseret på eksempler fra pandemiens periode foreslår artiklen, at Schafers idé om at 'stemme verden' suppleres med en 'afstemmende' tilgang.

I marts 2020 indførte den danske regering en omfattende nedlukning af samfundet på grund af spredningen af Covid-19. Offentlige institutioner, restauranter, cafeer, biografer og offentlige transportmidler blev med øjeblikkeligt varsel lukket, og folk blev i vid udstrækning bedt om at arbejde hjemmefra, ligesom børn og unge nu måtte modtage skoleundervisning via online medier. En sådan pludselig samfundsomvæltning er interessant i et lydforskningsperspektiv, fordi et pludseligt skifte også har en sonisk dimension, der kan give anledning til mere generelle overvejelser om vores forhold til lyd og vores måder at studere lyd på videnskabeligt.

Den første periode med restriktioner var i medierne præget af et gennemgående narrativ om lyd, nemlig at verden var blevet mere stille. I offentlige nyhedsmedier kunne man se spektakulære pressefotos af øde gader fra ikoniske storbyer som New York og Paris og i en dansk kontekst København. Oven i købet delte forskere på bynære seismiske stationer billeder af faldende støjkurver, som anskueliggjorde denne nye, pandemiske stilhed.

De erfaringer, vi som hjemsendte borgere gjorde os i vores lokale og hjemlige corona-soundscape, syntes dog på flere måder at stå i modsætning til det narrativ, vi kendte fra medierne. Det, at familier i vid udstrækning var tvunget til at lade arbejde, skole og fritidsliv finde sted inden for de samme fire vægge, gjorde det nødvendigt i dialog og løbende forhandlinger at lægge rammerne for familiens lydlige aktiviteter for at undgå kakofoni og i både konkret og metaforisk forstand disharmoni. Dagligdagen var pludselig fyldt med lyd fra familiens, bofællernes og naboernes aktiviteter og adfærd, hvilket markant ændrede familiens, bofællesskabets, boligblokkenes og kvarterets lydlige omgivelser. Hvem havde på et

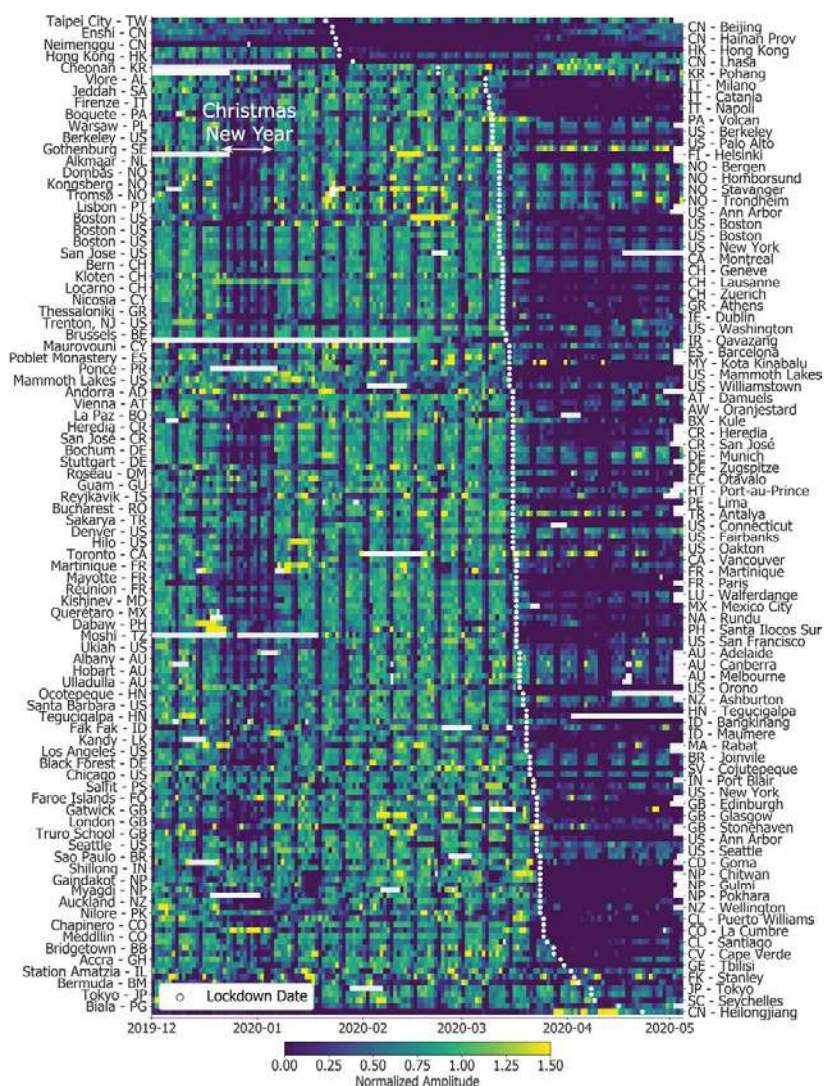

Illustration 1: Globale tidsmæssige ændringer i seismisk støj. Daglig global median er afbildet, normaliseret til procentvis variation af baseline før Covid-lockdown og sorteret efter lockdown-dato. Hver linje i billedet svarer til en seismisk station. Data-huller er vist med hvidt. Placering og landekode er angivet for hver station. Fra Lecocq et al. 2020. Reprinted with permission from American Association for the Advancement of Science.

givent tidspunkt retten til at være støjende, hvem måtte være stille og i hvilken grad, til hvilket tidspunkt og hvor længe? Efterhånden som corona-nedlukningerne blev hverdag, begyndte støjproblematikker også at fylde i nyhederne, og den pandemiske periode synes således at have aktualiseret og tydeliggjort fællesskabers rodede, skrøbelige og besværlige mellemværender med lyd.

Det er disse mellemværender med lyd, vi vil holde fokus på i nærværende artikel, hvor vi gennem et begreb om *det soniske medborgerskab* ønsker at etablere rammerne for en ny dialog om vores fælles lydmiljø. En dialog der bygger

på medborgerskabets kombination af ret og pligt, hvilket i lydlig sammenhæng handler om retten til at tale og forpligtelsen til at lytte og adlyde, og som vedrører såvel hjemlige, lokale som nationale fællesskaber.

Med et begreb om sonisk medborgerskab forsøger vi at udvide den forståelsesramme for studiet af lydmiljøer, som den canadiske musikpædagog og komponist Murray R. Schafer lagde grunden for med sine studier i 1970'erne. De rummede en ambition om at stemme verdens lydmiljø til det menneskelige øre, hvilket allerede titlen på hans banebrydende værk fra 1977 "The Tuning of the World" angav.¹ En ambition som vi her omtaler som soundscape-tilgangen.

Det, vi vil plædere for, er at supplere Schafers *stemmende tilgang* (tuning) med en *afstemmende tilgang* (attuning) til hverdagens lydmiljøer. Det vil vi gøre igennem en teoretisk udforskning af begrebet *sonisk medborgerskab*, der diskuteres i relation til tre aktuelle cases fra Danmark, der hver især eksemplificerer forskelligartede skrøbelige mellemværender med lyd under henholdsvis coronanedlukningen og i overgangen til en mere almindelig hverdag. Til sidst i artiklen gør vi rede for metodiske og teoretiske overvejelser, som en afstemmende tilgang til studiet af lydmiljøer implicerer.

Soundscape-tilgangen

Musik- og sprogvidenskaben har givet os en dyb forståelse af musik og sprog, som bærere og skabere af kulturelle fællesskaber og identiteter. Men den hverdagslyd, som smyger sig i periferien af vores bevidsthed, og som udgør vores daglige lydmiljø, har i historisk perspektiv fået meget lidt opmærksomhed. Det er først gennem Murray R. Schafers forskning fra 1970'erne, at der opbygges et systematisk humanvidenskabeligt studie af hverdagens lydmiljøer. Schafers store bidrag til lydforskningen var dels det afgørende overhovedet at etablere en humanistisk videnskab om hverdagens lydmiljøer, dels det at etablere et specifikt sprog om hverdagslyd gennem begreber som *soundscape*, *soundmark*, *sound signal*, *earwitness* m.fl. Hans arbejde har skabt et vidensgrundlag, som både angiver en forståelsesmodel for hverdagens lydmiljø og metoder til at undersøge det med, og selvom grundelementerne af hans teori efterhånden er 50 år gamle, udgør de stadig det altdominerende udgangspunkt for vores humanistiske vidensproduktion om hverdagslyd.

Når man studerer hverdagens lydmiljøer ud fra Schafers tilgang, sker det ud fra dikotomiske forståelser som forgrunds- og baggrundslyde, støj og stilhed og i en forståelse af lydmiljøer som værende historisk og geografisk forankrede. Lydmiljøer er, som Schafer gør rede for, bundet til tid og rum, og de kan skelnes fra

1 Schafer, 1977.

hinanden gennem historie- og stedsspecifikke lyde. Således forandrer lydmiljøer sig over længere historiske perioder som konsekvens af kulturelle og teknologiske udviklinger eller i pludselige forskydninger, som f.eks. under en pandemi.

De metoder, som Schafer udviklede i sin soundscape-metodik (*field recording, interview, soundwalk*), og ikke mindst begrebet soundscape selv, er i nutidige lydmiljøundersøgelser alment anerkendt og anvendt sammen med mere klassiske tilgange så som akustiske målinger. Den måde at undersøge lydmiljøer på tager, som allerede begrebet soundscape antyder, udgangspunkt i en landskabs-metafor, hvor det synes muligt at aftegne hovedlinjerne i det lydlige landskab. I den tilgang klassificeres og kategoriseres landskabets lydlige hændelser på baggrund af en lydlig taksonomi, og enkelt-lydenes karakter, hyppighed, position og styrke registreres og optegnes i forskellige diagrammatiske og/eller kartografiske repræsentationer.

Baseret på Schafers arbejde ses i dag en international opblomstring af den såkaldte soundscape-tilgang (*Soundscape approach*) blandt andet i EU-projektet *Soundscape of European Cities and Landscapes*,² samt i arbejdet med at udvikle en ISO-standard for lydmiljøundersøgelser. Det har foreløbigt resulteret i to udgivelser, der henholdsvis beskriver en ramme for og metoder til at foretage lydmiljøundersøgelser ("*Definition and conceptual framework*" samt "*Data collection and reporting requirements*").³ Bevæggrunden for udviklingen af en ISO-standard er, udover selvfølgelig standardiseringen i sig selv, et ønske om at kvalificere og nuancere tilgangen til lydmiljøer fra et negativt fokus på støjkontrol til et *quality-of-life* fokus, altså nærmest præcis hvad Murray Schafer slog til lyd for i de tidlige 1970'ere. Et skifte der i ISO-standarden ønskes iværksat ved en tværfaglig tilgang (igen et tiltag som Murray Schafer tidligt plæderede for), der ikke kun bygger på kvantitative målingsmetoder, men også inddrager kvalitative metoder såsom netop interview, soundwalk og field recording. Med dette paradigmeskift sættes det oplevede lydmiljø i centrum, og der lægges derfor op til, at konteksten i langt højere grad end hidtil inddrages. Konteksten inkluderer her ikke blot soniske parametre, men også ikke-akustiske faktorer, der dækker over det komplekse samspil mellem den multisensoriske kontekst og vores lytte-kompetencer, sådan som de er givet gennem vores fysiologiske, kognitive og emotionelle tilstand.

Der synes dog at være en diskrepans mellem dette ønske om at bevæge sig ud over soundscape-teoriens referencebegreber og -metoder, og så de metodiske og begrebsmæssige retningslinjer, der udpeges i ISO standarden, der først og fremmest knytter sig til et kombineret målings- og landskabsparadigme, og som omfatter taksonomisk registrering, lydtryksmålinger, lydoptagelser og soundwalks,

2 Kang et al. 2013.

3 Institution 2014; Institution 2018.

samt interview med lyttere med udgangspunkt i den allerede eksisterende lyd-taksonomi.

Selvom det isoleret set er interessant og glædeligt at se, hvordan soundscape-tilgangen delvist forsøges inkorporeret i en fælles europæisk ISO-standard, er der dog stadig væsentlige elementer med stor betydning for oplevelsen af lydmiljøer, som ikke indfanges hverken af den rene soundscape-tilgang eller af ISO-standard. De gældende reference-metoder og begreber forholder sig således ikke til, hvordan affektive, kropslige og atmosfæriske forudsætninger influerer på den måde, hvorpå et givent lydmiljø opleves. Dertil kommer, som allerede den canadiske lydforsker Milena Droumeva har anført, fraværet af et *medborgerskabs-perspektiv (community-perspektiv)*, der inkluderer en forståelse for kulturelle og sociale praksisser og deres betydning for lydmiljøer og vores måde at opleve og forstå dem på. Idet metoderne i ISO-standard bygger på serier af individuelle oplevelser (hvordan oplever den enkelte borger lydmiljøet), vil de for hende at se også pege på individuelle løsninger. Hun mener, at det manglende medborgerskabs-perspektiv skyldes et ønske om at strømline tilgangen og udvikle en universel og generaliserbar procedure, men derved forbliver bestræbelsen netop fanget i en landskabs-tilgang, hvor lyd er at forstå som en ressource, der kan kontrolleres, og som man i Schafers ånd kan stemme til vores menneskelige øre. Som Drumova formulerer det, er der ikke ét soundscape for et givent sted, ét lyd kort at tegne, men en flerhed af individuelle lydige oplevelser at forholde sig til.⁴ Et soundscape er i hendes optik ikke givet på samme måde som et *landskab*, der ligger foran os, men noget man praktiserer og skaber sammen i hverdagslige fællesskaber.

Det spørgsmål vi på denne baggrund stiller er, hvorledes man kan forstå vores lydmiljøer på en måde, der ikke blot handler om at katalogisere og kategorisere landskabets lydkilder, så vi efterfølgende kan stemme dem, men også om at forstå lydmiljøer som afstemmende relationer, vi som medborgere tager del i, forhandler og har et fælles ansvar for. I det følgende vil vi derfor etablere et begreb om *sonisk medborgerskab* ved at samle en krop af teorier, der alle kredser om dette emne, og i mødet med vores cases forsøge at samle dem i en teoretisk forståelsesramme rettet mod de måder, hvorpå lydmiljøer som akustiske fællesskaber afstemmes i et forhold mellem at *tale, lytte* og *adlyde*.

4 Droumeva 2017, s. 338.

Fællessang: Det nationale soniske medborgerskab

Hvis vi vender tilbage til det overordnede narrativ om lyd, som under corona-nedlukningen fyldte i medierne, giver det god mening at tale om den *stille verden* ud fra soundscape-tilgangen, fordi dét narrativ knytter an til dikotomiske forståelser af støj og stilhed, forgrunds- og baggrundslyde, og til en underliggende landskabsmetafor. Med begreber hentet fra Schafers teoretiske vokabular kan man således beskrive, hvordan overgangen fra støj til stilhed sker gennem forskydningerne i for- og baggrundslyde (*keynote sounds, sound signals*), ligesom en katalogisering og kategorisering af forsvundne og ny-tilkomne lydige kendetegn kan foretages. Ydermere kan de forandringer af stedsspecifikke karakteristika (*soundmarks*), der forekommer, når byens normale liv med ét ændrer sig, registreres. Det var f.eks. tilfældet i Paris, hvor det ikke længere var bytrafikken, men lyden af fuglesang, der under den første corona-nedlukning i foråret 2020, prægede de parisiske gader og dermed byens soundscape⁵.

Der var dog samtidig et andet narrativ om lyd, som ikke på samme måde kan begribes med dette begrebsapparat. Dét narrativ handlede om, hvorledes folk spontant fandt sammen i lyd og musik for i fællesskab at overkomme krisen. Medier over hele verden beskrev, hvordan borgere klappede af sundhedspersonalet, når de gik til og fra arbejde; hvordan de på aftalte tidspunkter slog på gryder og pander som en lydlig markering af deres taknemmelighed over for sundhedsvæsenet; hvordan der blev sunget fællessang fra balkonerne for på den måde at overskride den pålagte isolation. Også herhjemme lød der sang fra altaner og baggårde i kraft af lokale borgerskabte fællessangsarrangementer, og på nationalt niveau lancerede Danmarks Radio fællessangsudsendelserne "Fælles – hver for sig" med det ønske, at "samle danskerne i en coronatid med alle de sange, vi kender og elsker".⁶ Hvad disse initiativer udtrykker, er fællesskaber omkring lyd, hvis virkning og betydning netop skal forstås i lyset af et medborgerskabsperspektiv, sådan som Milena Dromova foreslår det, og som vi hér vil italesætte gennem begrebet om sonisk medborgerskab.

I artiklen "Sonic Citizenship- Right and rites of belonging in Ireland" undersøger den irske forsker i musik og migration Helan Phealan, hvorledes fællessang (*community singing*) blandt grupper af udenlandske asylansøgere i Irland skaber et tilhørsforhold og et fællesskab, der tager form af et sonisk medborgerskab. Phealan viser, at det at synge sammen etablerer et fællesskab, hvorigennem asylansøgerne udtrykker et fælles tilhørsforhold og deres solidaritet med hinanden. Det at lade sin stemme høre, lytte til og følge andres sang kan, ifølge Phealan, både i

5 <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-paris-pollution-idUSKBN21L2FV> (Besøgt, 16/7, 2021).

6 <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/faellessang-vender-tilbage-paa-dr1-nyhedsvaert-og-musiker-erstatter-faber-og> (Besøgt 16/7 2021).

konkret og metaforisk forstand siges at være udtryk for åbenhed og gæstfrihed.⁷ At synge sammen som grundlag for et sonisk medborgerskab sporer Phelan historisk til kristne ritualer som dåb og konfirmation, hvor tilhørsforholdet etableres gennem en åndelig og kærlighedsfuld påvirkning, der kommer til udtryk gennem ritualets formmæssige, materielle og performative aspekter. Det er altså i et sanseligt og erfaret/oplevet nærvær, at tilhørsforholdet og medborgerskabet etableres. M.a.o. er fællesskabet og tilhørsforholdet fænomenologisk og noget, der etableres gennem en kropslig praksis, og ikke som tilfældet er med f.eks. et statsborgerskab en politisk eller juridisk rettighed, der overdrages. Det at være sammen i et sanseligt nærvær, hvad enten samværet har form af religiøse ritualer eller fællessang, minder os erfarings- og oplevelsesmæssigt om, at vi ikke er alene, skriver Phelan. Gennem at tilbyde en form, et indhold, et kropsligt udtryk ved gestik og klang (*sonority*) skaber fællessangen en fænomenologisk oplevelse af et udfoldet og praktiseret (*performed*) tilhørsforhold.⁸

I forlængelse af Phelan kan man tilskrive den flerhed af fællessangs-initiativer, vi så under corona-nedlukningerne, et sådant sonisk medborgerskab, hvor en deltagende lydlig praksis anvendes til at etablere og udtrykke fællesskab og solidaritet mellem lokalsamfundets eller nationens borgere. Billedet er dog ikke entydigt. Ser vi nærmere på DR's fællessangsudsendelser "Fælles-hver for sig", synes det for mange at have været en positiv oplevelse og måske især for de familier for hvem, det var en anledning til i familien at synge sammen. Men som tv-program var det nationale fællesskab medieret og planlagt på en måde, hvor der ikke reelt var et sanseligt nærvær tilstede. Ganske vist var de andre syngende deltagere i et vist omfang synlige og muligheden for at løfte sin røst, lytte og afstemme sig til "værterne" til stede, men der var ingen fælles rytme og ingen synkronisering af de stemmer, der tonede frem fra de private stuer og således ikke reelt nogen, der blev hørt.

Den danske komponist Niels Lyhne Løkkegaard rejste en kritik mod DR-udsendelserne med værket "Sing Along (You're either with us or against us)" (2020), hvori han vakuumpakkede højskolesangbøger. Ifølge Løkkegaard var udsendelserne for nogle en "mættet fællesskabs-boble, men for andre et klaustrofobisk vakuum".⁹ I Løkkegaards værk fremstilles det fællesskab udsendelserne foregiver som et homogeniserende, iltfattigt rum, hvor man enten er med dette syngende *vi* eller uden for. Programmet havde da også en intention om at "samle danskerne" og således skabe et rum for det forestillede nationale fællesskab – dette *vi*, som elsker en fælles sangskat. Udsendelserne iscenesatte den hverdagslige, banale nationalisme, vi kender fra fodboldkampe og andre begivenheder, hvor man synger sange som hyldest til det lokale/nationale *vi* og herigennem reproducerer ideen

7 Phelan 2018, s. 256.

8 Phelan 2018, s. 258.

9 <https://nielslyhne.com/sing-along.html> (Besøgt 16/7 2021).

om et fællesskab blandt dem, som deltager i handlingen.¹⁰ Som Tine Damsholt skriver i en analyse af brugen af fællessang i statsborgerskabsceremonier er “lyden af medborgerskab ikke blot noget, som flyder gennem personen passivt og inklusivt. Det er også noget, man gør”.¹¹

Netop i denne tid var der et spændt forhold mellem staten og borgerne, fordi de pålagte corona-restriktioner indskrænkede borgernes frihedsrettigheder, hvilket medførte en del protester og demonstrationer. Dette spændte forhold stod i en åbenlys kontrast til det enhedslige nationale *vi*, som var underforstået i DRs udsendelser.

Når vi nævner denne kontrast er det for at vise, hvorledes det soniske medborgerskab her rummer to dimensioner: på den ene side kan fællessangen for borgere etablere et tilhørsforhold til fællesskabet gennem et sanseligt nærvær, på den anden side kan fællessangen, som statens behov, bruges instrumentelt til at styrke det nationale tilhørsforhold i en tid, hvor der er brug for borgernes opbakning til og forståelse for nødvendige restriktioner og initiativer. Medborgerskab handler, som Phelan også konstaterer i sin artikel, om netop disse to dimensioner – det praktiserede fællesskab, hvor man kan udtrykke sig og lader sin stemme høre, og det forpligtigende fællesskab, hvor man lytter til og følger hinanden.

Soundbokse: Det lokale soniske medborgerskab

Den canadiske lyd- og kommunikationsforsker Vincent Andresani taler i afhandlingen “Inventing Havana in Thin air – Sound, Space and the Making of Sonic citizenship” om sonisk medborgerskab som begreb for borgernes fælles produktion af det lokale akustiske miljø i Havana. Det er et akustisk miljø, der hverken er politisk styret (lagt ned over borgerne) eller udtryk for en organiseret dissens eller aktivisme, men som følger af lokalbefolkningens daglige gøremål, af deres hverdagslige praksisser, dvs. gennem den måde de lytter og lydligt udtrykker sig på i deres hverdag.¹² Et centralt begreb i den sammenhæng er *trans-liminal lytning*, som Andresani anvender til at beskrive den lyd, der når borgerne gennem åbentstående døre og vinduer, fra naboen bag hækken eller via muren ind til naboeligheden, og hvorigennem borgerne forstår og bliver vidende om det sociale miljø, de er situeret i. I den måde at lytte på udøver byens borgere et sonisk medborgerskab, i og med de gennem at tale og lytte afkoder den kollektive tilstedeværelse og den sociale formation, som de indgår i. Der er således tale om dét akustiske miljø, der etablerer sig, når de stiller ind på (afstemmer sig ifht.) omgivelsernes sociale liv gennem de akustiske hændelser og aktiviteter, de

10 Billig 1995.

11 Damsholt 2006, s. 63.

12 Andresani 2017, s. 5.

skaber og opfanger. Det er et dynamisk lyd miljø, der snart strækker sig ud, snart komprimeres; som vedvarende lydligt fortyndes og fortættes i en multiplicitet af overlappende rytmer og hændelser.

I skrivende stund, sommeren 2021, er vi i Danmark på vej ud af pandemien, og det offentlige rum fyldes igen med liv, hvilket har afstedkommet nye udfordringer for det soniske medborgerskab. Udfordringerne er støj og især brugen af mobile soundbokse, der denne sommer er blevet et omdrejningspunkt for fester på offentlige pladser, i parker og på strande.¹³ Konflikten er klassisk, for tilbage i historien kan man løbende spore konflikter om støj ikke mindst i byerne. Historiske tekster vidner om, at støj var et problem allerede for borgerne i det antikke Rom,¹⁴ men støjproblemer er især noget, vi kender til fra midten af 1800-tallet og frem som følge af mekaniseringen og industrialiseringen af de vestlige samfund. Særligt spiller den mulighed for forstærkning af musik, der opstår med lydmedier som grammofon og radio i det 20. århundrede, og senere hen den mobilitet, som batteridrevne afspillere afstedkom fra midten af 1970'erne, en rolle for den støjkonflikt, som soundboksen nu igen opruller. Denne gang udspiller konflikten sig mellem festglade mennesker og de beboere/borgere, der har deres dagligdag i det pågældende miljø, og kredser atter om, hvem der har ret til lydligt at udtrykke sig et givent sted, hvornår, hvor længe og hvor højt. Ofte involveres de offentlige myndigheder gennem borgernes klager eller i kraft af politiets pligt til at opretholde de gældende regler om støjende adfærd. Men konflikten breder sig også videre ud i en offentlig debat, hvor forskellige argumenter føres frem i et spænd mellem dem, der mener, at der skal yderligere forbud til i form af politisk handling, og dem, der ser byen som et sted, hvor man må forvente et vist støjniveau, og hvor støj er et vilkår, man grundlæggende må tilpasse sig.

Hvad vi ofte ser i konflikter om støj, er eksempler på det, den franske filosof Jaques Ranciere omtaler som den *distribuerede sensibilitet*, og som vedrører individets forhold til kollektivet, sådan som det forhold forhandles og afstemmes imellem borgere, og borgere og myndigheder imellem.¹⁵ I relation til lyd- og støjproblematikker vil det f.eks. omhandle retten til at udtrykke sig og lade sin stemme høre over for pligten til at lytte og i sidste ende adlyde de normer, regler og love, der gælder. Men der er dog tale om en asymmetrisk relation, fordi myndighederne i sidste ende kan vælge at stadfæste de gældende forhold og i sidste ende straffe den støjende part – m.a.o. sætte grænser for retten til *at tale*. Heraf følger så ofte dissens, fordi nogle borgere enten ikke vil, ikke har forstået eller måske endda er uopmærksomme på følgerne af deres støjende adfærd for andre.

13 En soundboks er en bærbar og batteridrevet lyd afspiller som du via bluetooth kan tilkoble f.eks. din mobiltelefon. Soundboksen, der er et dansk produkt, kan levere et lydtryk på op til 126 db. Smertegrænsen er ofte angivet til ca. 120 db.

14 Se fx den romerske digter Juvenal (55–140) og hans beskrivelser af Rom, Juvenal, 1998.

15 Rancière 2006.

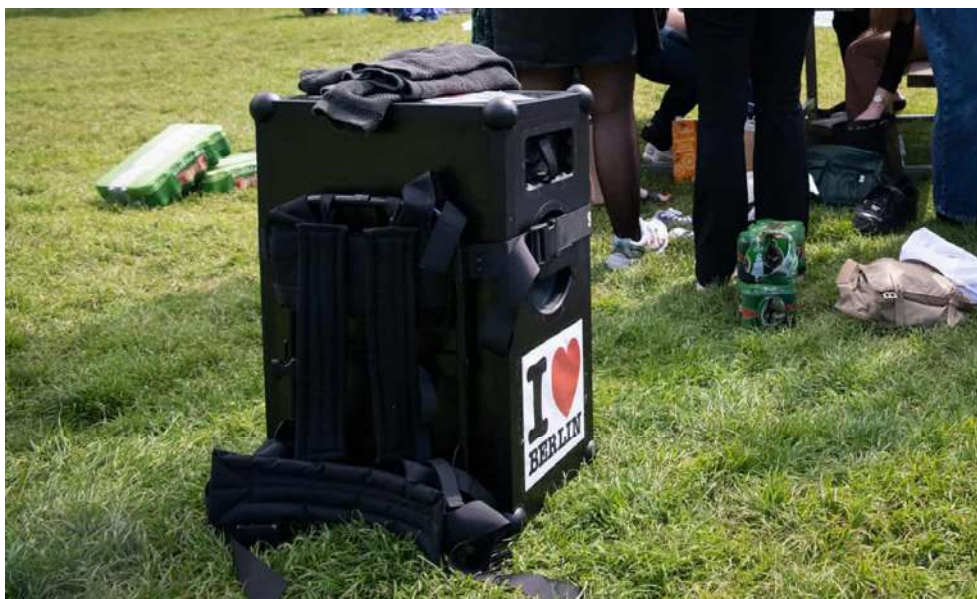

Illustration 2: Soundboks. Foto: Jens Thaysen.

Baggrunden for konflikter om støj kan med et udtryk fra zoologien beskrives som territoriale udfordringer. I kraft af lydens trans-liminale karakter etableres et akustisk territorium inden for hvilket, lyden er hørbar, og det overlapper med de geografiske territorier, som omkringliggende lejligheder og/eller nabogrunde udgør. “Lyden indtager i den grad vores matrikel og liv”¹⁶ kunne man tidligere på året læse i en avisartikel, hvor en borger beklager sig over larmen fra primært unge menneskers brug af soundbokse i en århusiansk bypark, som hun er nabo til. Grænserne til dét, borgeren opfatter som sit private rum, overskyldes af lyden fra soundbokse, og hjemmet som både et fysisk og et imaginært rum bliver herved ukontrollerbart for borgeren.

Som et nyt element i debatten om støj kan vi i debatten om soundbokse se, at der breder sig en post-fænomenologisk aktivisme, hvor borgere i stigende grad gør brug af lydoptagelser og lydtryksmålinger til dokumentation af den genre, soundboksene skaber. Post-fænomenologi er et begreb for, hvorledes vores sansning af verden, i dette tilfælde akustiske fænomener, er teknologisk medierede. I en lydlig sammenhæng er det en videnskabsteoretisk forståelsesramme, som den amerikanske filosof Don Ihde har udviklet, men som i forlængelse af teoretikere og filosoffer som Martin Heidegger, Walter Benjamin, Maurice Merleau-Ponty og Marshall McLuhan bygger på en generel filosofisk forståelse af, at teknologier ikke er neutrale, men gennem forstærkning og reduktion former vores måde at erkende og være (agere) i verden på. I dag er de fleste borgere potentielt ekvipeteret med professionelt og forholdsvis avanceret måleudstyr via apps på deres mobil-

16 Aarhus Stiftstidende 3/6 2021.

telefoner, og det er de muligheder, som de i forbindelse med støjkonflikter gør brug af. Det er en interessant udvikling, som også rummer en etisk udfordring, og det ikke bare som et spørgsmål om validiteten af netop den type af data og databrug, men også om teknologien selv som aktør. For handler denne konflikt om soundbokse om vores brug af dem og dermed om vores opdragelse og moral, eller handler den også om, at teknologien selv beforder os til at gøre brug af den på en særlig måde?

I forbindelse med et stigende antal af klager over brugen af soundbokse i det offentlige rum, blev rådmanden for Teknik og Miljø i Aarhus Kommune spurgt, om problemet var, at lovgivningen ikke er fulgt med den teknologiske udvikling med meget kraftige højttalere. For rådmanden var problemet dog ikke teknologien selv, men borgernes opdragelse og manglende gensidige respekt og hensyntagen til hinanden. I en analogi siger han: *“Fordi du har et våben, skal du heller ikke bruge det. Det er i stedet det enkelte menneskes ansvar at vise hensyn over for andre. Og jeg synes, det er misforstået, hvis man tror, at vi som kommune kan løse dårlig opdragelse.”*¹⁷ Knap så sikre synes nogle forhandlere af soundbokse at være. F.eks. skriver Hi-Fi-klubben på deres hjemmeside følgende formaning. *“Du kan ikke altid regne med, at dine naboer er lige så meget i festhumør som dig. Med store kræfter følger stort ansvar – så brug din SOUNDBOKS med omtanke!”*¹⁸ Som allerede den amerikanske medie teoretiker Neil Postman skrev i sin teknologikritik, ser den der får en hammer i hånden søm alle vegne, og spørgsmålet bliver derfor, om teknologien er en aktør, der i kontekst af soundbokse bestiller os til at skrue op for lyden, eller om ansvaret alene falder tilbage på brugerens moralske habitus eller på den lovgivning, der skal regulere brugen.¹⁹ Som blandt andre Bruno Latour har vist, er det ikke så enkelt at sige, hvem aktøren er, når vi taler om teknologier. Er det våben, der står borgere ihjel, eller er det den borger, der bruger det pågældende våben, spørger han. For Latour er svaret, at det hverken er teknologien eller borgeren, der endegyldigt *har* agens, men at agensen er distribueret.²⁰ Således medierer teknologierne ikke blot vores fortolkning af verden, men også vores handlinger.

17 <https://stiften.dk/artikel/politikere-overvejer-indgreb-mod-soundbokse-i-botanisk-have-jeg-kan-godt-forst%C3%A5-naboerne-er-generede> (Besøgt 16/7 2021).

18 https://www.hifiklubben.dk/soundboks-the-new-bluetooth-hoejtaler/soundboks3.0bk1b/?gclid=CjwKCAjw_o-HBhAsEiwANqYhp08cxDljt9ZW4mWBy_NCPZmWsiQ6JJnoirYPgEXhQw-kMhkoMTwo_RoCseEQAvD_BwE (Besøgt 16/7 2021).

19 Postman 1993.

20 Latour 1994.

Hjemmet: Det private soniske medborgerskab

Under corona-nedlukningerne blev mange borgere pålagt at arbejde hjemmefra. Uddannelsesinstitutioner, skoler og fritidsaktiviteter blev lukket, hvorfor voksne, børn og unge nu måtte opholde sig i deres bolig, det meste af døgnet. Hvor de andre cases, vi har set på, handler om borgeres rettigheder, pligter og muligheder i forhold til et lokalt eller nationalt fællesskab, handler situationen i hjemmet om de nære fællesskabsrelationer til familie, bofæller og naboer i en tid, hvor arbejds-, skole- og studie-opgaver måttet løses gennem online medier. Disse nye livsbetingelser rejste nye lydlige problematikker og accentuerede udfordringerne med individets relation til det lydlige fællesskab, herunder grænsen mellem det private og det offentlige, qua det forhold, at de forskellige aktiviteter – arbejde, skole og studier nu måtte foregå i én og samme bolig og for nogle i ét og samme rum. Situationen, som hjemsendelsen skabte, tydeliggjorde, at selv i hjemmet, i vores privatsfære, er vi altid via lyd sat i relation til større fællesskaber, som i dette tilfælde omfattede familie, bofæller og naboer, arbejdskolleger, skolekammerater og medstuderende.

Denne problematik skal ses i forhold til, at hjemmet i en skandinavisk kontekst, ifølge den norske antropolog Marianne Gullestad, ofte anskues som den sidste bastion mod en hastigt voksende modernisering, regulering og rationalisering af samfundet.²¹ Det løbende arbejde med at holde bastionen og fastholde en grænsedragning mellem privatsfæren og verden udenfor blev udfordret indefra, når arbejdet rykkede hjem. Derfor var udfordringerne med online hjemmearbejde, -skole og -studier et tilbagevendende tema i mediernes corona-reportager, hvilket også tydeliggjorde, hvordan de forskellige socio-økonomiske vilkår, som vi lever under, betinger de akustiske forhold, hvorunder vi i den givne situation skulle balancere vores arbejds- og privatliv, hvad enten vi tilhører en småbørnsfamilie med børn i hjemmeskole, lever alene, er studerende i bofællesskaber og på kollegier eller familier i lejlighedskomplekser og private boliger.

Ud over udfordringen med at få ørenlyd og kunne blive hørt i hjemmet var en anden udfordring med hjemmearbejdsplads og onlinetilstedeværelse skrækken for, at utilsigtede lyde fra ens private omgivelser bredte sig til onlinefællesskaberne. Grænsen mellem det private og det offentlig blev for mange noget, man skulle arbejde mere intenst på at opretholde.

Skrækken for at ens private lyde lækkes til et offentligt rum, har den engelske antropolog Tom Rice i forbindelse med hospitalspatienter beskrevet som en form for *sonisk inkontinens*. I et antropologisk hospitalsstudie observerede han, hvordan de indlagte patienter, igennem en *panaudisk* (i stedet for panoptisk) selvregulering, tilpassede sig den situation, at der var ører omkring dem i form af

21 Gullestad 1991, s. 484.

de andre patienter på stuen.²² På samme måde synes vores digitale teknologiers konstante lytten at bidrage til en lignende skræk for sonisk inkontinens og en lignende internaliseret panaudisk regulering. En artikel fra dr.dk beretter, at hver tredje dansker tror, at deres elektroniske apparater lytter med på dét, de taler om i hjemmet.²³ Den tyske antropolog Holger Schulze beskriver, hvordan internaliseringen af den allestedsnærværende medierede lytning fører til en overvågnings-sensologi, hvor vores sanser afstemmes efter en allestedsnærværende overvågning, og det kan derfor medføre, at man lægger bånd på sig selv, hvilket Schulze beskriver som en domesticering af sanserne.²⁴

Vi ser her, hvorledes det soniske medborgerskab i kraft af sonisk inkontinens vedrører et grundlæggende niveau og ikke blot et specifikt udsnit af vores lydforhold, idet grænsen mellem privat og offentligt altid er i spil, når vi taler om lyd. Hertil kommer, at selvsamme grænse ikke er fastlagt på forhånd, men én vi som medborgere løbende opretholder, forhandler og håndterer sonisk.

At vi altid indgår i akustiske fællesskaber, selv når vi er private, bliver især tydeligt, når der er tale om støj-konflikter, men mellemværender med lyd har ofte også en mere positiv side, hvor de knytter os til og definerer det fællesskab, vi indgår i. Den koreanske sociolog Eun-Sung Kim analyserer i artiklen “Sound and the Korean Public: Sonic Citizenship in the Governance of Apartment Floor Noise Conflicts”, hvorledes man håndterer støj-forhandlinger i sydkoreanske boligkomplekser, via enten en teknokratisk eller en samarbejdsbaseret styring (*governance*).²⁵ Hvor den teknokratiske styring involverer eksterne undersøgelser, som efterfølgende udstikker generelle regler, består den samarbejdsbaserede styring af borgermøder og -undersøgelser styret af en komité af beboere, som leder til frivillige aftaler beboerne imellem om retningslinjer for støjende adfærd. Kim viser, hvorledes vores forhold til lydene omkring os er betinget af flere forskelligartede forhold, der går på tværs af det sociale, kognitive, materiale-mæssige og juridiske, som for eksempel de lovmæssige støjgrænser, arkitekturens og bygningsmaterialernes udformning og beskaffenhed, samt mødet mellem forskellige borgertyper med forskellige døgnrytmer og familieformer. Kim konkluderer, at de forskellige undersøgelser og forhandlinger resulterer i en kollektiv sonisk viden, som bliver den, der udstikker normer for hvem, der er normale og anormale lyttere.

I antropolog Sandra Lori Petersens rapport om nabostøj i Danmark går de samme temaer igen som i Kims undersøgelser i Sydkorea. I rapporten fremlægger Petersen ideer til udøvelse af sonisk medborgerskab eller, som hun formulerer

22 Rice 2003.

23 <https://www.dr.dk/nyheder/penge/hver-tredje-dansker-tror-facebook-og-google-lytter-med-paa-vores-smartphone-men-passer> (Besøgt 12/07 2021).

24 Schulze 2019, s. 336.

25 Kim 2016.

det, – “veje til et akustisk fællesskab”. For Petersen handler det ved nabostøjsforhandlinger om at flytte fokus fra individ til fællesskab, og hun foreslår *akustiske rundvisninger* og udarbejdelse af *fælles nabostøjsmanifeste*²⁶ som mulige løsningsforslag. Hos både Kim og Petersen ser vi altså, hvorledes de konkrete forhandlinger om lyd er centrale for det soniske medborgerskab. Derudover understreges det hos dem begge, at det ikke blot er vores individuelle kognitive forhold, for eksempel hvor lydsensitive vi er, der betinger vores lydmæssige forhold i hjemmet, men også de materielle og øvrige socioøkonomiske forhold – boligens materielle beskaffenhed, størrelse osv. der spiller ind.

Som information om den adfærd, der finder sted i vores umiddelbare nærhed, er lyd også en indikator for hverdagens rutiner og gøremål. Den føromtalte undersøgelse af Petersen om nabostøj rummer således ikke kun beretninger om støjgænger naboer imellem, men vidner også om den tryghed, der følger af at vide, at man ikke er alene; at naboens rytmer er genkendelige og forståelige i den daglige trummerum. Her er konsekvensen af lydens trans-liminale karakter ikke fremkomsten af en territorial konflikt, som vi så det med soundbokse, men tilsvarende Andreasens undersøgelse af bykvarterer i Havana en mulighed for gennem lyd at forstå sig selv som en del af et kollektiv og som borger i en social formation. Lyden fra naboer skaber i dette tilfælde et tilhørsforhold på samme måde, som vi tidligere så Phelan gøre rede for i forbindelse med fællessang.

Selv om den negative offentlige debat om lyd og støj er steget kraftigt under corona, har en lydlig opmærksomhed også rettet sig mod netop de mere positive sider af altid at være en del af sådanne lydige fællesskaber. I Politiken i juni 2021, altså i en periode hvor samfundet begyndte at åbnes igen, beskrev journalist og forfatter Felix Thorsen Katzenelson, hvorledes sommerens baggårds-lydmiljø forandres af folks åbne vinduer, således at “hele bygningen bliver til et stort åbent rum med gården som sanselig forstærker”.²⁷ Ud over at give mulighed for at føle sig som en del af et lydligt fællesskab og på den måde være “usynlige gæster til hinandens middage”, bruges det delte lydmiljø også til at kunne orientere sig affektivt i en fælles døgnrytme, hvor man kan stille “det indre ur med gårdens lyde”. Den soniske inkontinens eller den trans-liminale lyd er altså i ordets egentlige forstand grænseoverskridende “på godt og ondt”, som Katzenelsons beskrivelse indikerer.

I et hjem foregår mange af vores afstemmende handlinger på et vanemæssigt eller ubevidst plan og baseret på tidligere historier, minder og erfaringer. Kroppen resonerer affektivt (forstået som evnen til at kunne blive berørt eller berøre,) også selv om man rationelt forsøger at kontrollere sin reaktion. Petersen beskri-

26 Petersen 2020, s. 7.

27 https://politiken.dk/ibyen/klummer_ibyen/art8215074/F%C3%B8rst-h%C3%B8rer-jeg-mine-genboer-grine-af-%E2%80%99Paradise-Hotel%E2%80%99.-Senere-lyder-der-en-st%C3%B8nnen (Besøgt 11/17 2021).

ver, hvordan en beboer i et lejlighedskompleks i det sekund overboen kommer hjem mærker, hvordan forventningen om dennes forstyrrende fodtrin går direkte i hjertet, og får hendes puls til at stige, endnu inden den egentlige lyd af fodtrin når hende.²⁸ Affekterne opbygges og formes således i den dynamiske hverdagslige relation til lydene, og de har ikke blot at gøre med lydenes beskaffenhed, men også netop med den relation, de skaber. Det affektive potentiale er med andre ord ikke lydene iboende, men etableres i selve interaktionen mellem lytter og lyd, hvor også lytterens lyttemodi og -erfaring påvirker den affektive reaktion. Derfor kan to lyde, der minder om hinanden, som f.eks. elvens brusende vand og motorvejsstøj i det fjerne, for den enkelte lytter have meget forskellig affektiv værdi alt efter den konkrete situation, han/hun befinder sig i. I en klumme beskriver journalist Mikkel Vuorela, hvordan han afstemmer sig til støjen fra det vejnet, der løber forbi hans hjem i Danmark, ved at sammenligne støjen med lyden af en brusende elv, som han fra en tidligere telttur i den finske natur har gode minder fra.²⁹ Et studie har med en lignende pointe vist, at turister, der besøgte et naturområde hørte lyden fra motoriserede køretøjer som enten støjende eller positive, alt efter om de var positive overfor motoriserede naturoplevelser eller imod dem.³⁰ Hvis vi medtager den indsigt, at vi konstant udgør lydbaggrund for hinanden, er det affektive aspekt således et, som gennemsyrrer det soniske medborgerskab, og som udgør en stærk motivation for vores løbende afstemmende adfærd. Forhandlingen om og optrækningen af soniske grænser er altså noget, der *gøres* bevidst såvel som ubevidst for at bemestre de soniske omgivelser f.eks. ved at lukke døre og vinduer, tale sagte, skrue op/ned for lyden på tv eller radio, slukke eller tænde for diverse elektriske remedier osv. Det element af forhandling, peger på, at der er flere typer af forhandlende adfærd lige fra direkte forhandlinger om, hvem der skal bruge hvilke rum hvornår, til indgroede kropslige vaner i hjemmet, som når man for at undgå unødigt støj træder sagte på det knirkende gulv.³¹ Således udfolder forhandlingen sig ikke nødvendigvis direkte mellem parter i en sag, men er snarere en konstant bevidst eller ubevidst afstemmende tilpasning for at imødegå egne og andres behov og intentioner, egne og andres lyde.

Et sonisk medborgerskab etableres, som Phelan beskriver det i fællessangen, via en kropslig og lydlig praksis, hvor man lader sin stemme høre, lytter til og følger andres sang. Hermed viser man sanseligt både åbenhed og gæstfrihed og deltager gennem at være lyttende og lydig på fællesskabets præmisser. I et kor skal man tilpasse sig den fælles rytme, indgå med sin stemme som en del af en fælles klang og ikke forsøge at stå ud og bryde enhedens regler. I perspektiv heraf kan

28 Petersen 2020, s. 12.

29 https://www.information.dk/moti/2021/07/taenker-lyder-firesporet-vej-faktisk-ligesom-havet?lst_cntrb (Besøgt d. 24/7 2021).

30 Benfield et. al 2020, s. 22.

31 Petersen 2020, s. 12.

Petersens beskrivelse af hensynsløs adfærd blandt beboere i boligopgange netop forstås som den adfærd, der bryder fællesskabets rytmer og regler, og som modgår den fælles orkestrering af døgnets ”komposition” med indbyggede pauser og mere livlige dele.³² Denne kor-metafor kan også bruges til at forstå, hvorledes ”hensynsløse borgere” ofte ikke er opmærksomme på, hvor markante deres brud opfattes af andre, hvilket jo også kan være tilfældet med en falsk stemme i et kor.

En afstemmende tilgang til sonisk medborgerskab

I en sammenfatning af de forskellige teoretiske perspektiver på sonisk medborgerskab kan man sige, at det soniske medborgerskab er fænomenologisk betinget og følger af de hverdagslige praksisser, hvorigennem vi lydligt manifesterer og forholder os til hinanden og vores omgivelser på. I det fællesskab rummer det soniske medborgerskab, som et forhold mellem individ og kollektiv, en ret til at udtrykke sig (at tale), men også en pligt til at indordne sig (at lytte og adlyde). Som sonisk medborger deltager man i et sanseligt og dermed fænomenologisk nærvær. Man deltager ved at udnytte sin pligt og ret til at give sin stemme til kende. Men også, ved at underlægge sig fællesskabet (de andre/den anden) og være villig til at lytte (være lydhør) og adlyde (være lydlig).

At tale er et individuelt udtryk (kollektivet kan ikke tale på én og samme gang), mens det at lytte og adlyde også kan være en kollektiv deltagelsesform. At tale og lytte er således altid et forhold mellem individet og kollektivet. Med henvisning til Jacques Rancierés begreb om den distribuerede sensibilitet, kan man hævde, at forholdet mellem at tale, lytte og adlyde er asymmetrisk. Vi er m.a.o. medborgere på ulige vilkår, for nogle taler, lytter eller adlyder mere end andre, og netop dette forhold giver anledning til uenighed (støj). Som konsekvens af det soniske medborgerskab følger derfor en vedvarende bestræbelse på at skabe balance i et varieret og komplekst lydligt fællesskab gennem dialog og forhandling, men også altid en lurende uenighed om lyd niveauer, territorium, rettigheder og pligter

Et sonisk medborgerskab vedrører altså den performative og fællesskabsorienterede handlen, som udfoldes i afstemningen af vores egen lydproduktion og -perception til omgivelserne. En sådan afstemmende tilgang er tæt forbundet til de lyttere, vi er, og formes i et komplekst samspil mellem den multisensoriske kontekst, vores fysiologiske, kognitive og emotionelle tilstand (forventninger, motivation, opmærksomhed, kropslige formåen m.v.) og vores erfaringshorisont (kulturelle forståelse, forudgående viden etc.), dvs. til faktorer, der ikke i sig selv er akustiske. Den måde, vi oplever, hører og lytter til et lydmiljø på, handler altså ikke kun i snæver forstand om det, der har med lyd at gøre, såsom de akustiske

32 Petersen 2020, s. 7.

indtryk vi kan registrere, men vedrører også i en mere holistisk forstand de *livsbetingelser*, miljøet på et givent tidspunkt tilbyder os. Og her er det vigtigt at huske på, at både lydmiljøet og de lyttere, vi er, er dynamiske størrelser. Med den afstemmende tilgang ønsker vi at understrege den tætte sammenvævning af perception, meningsdannelse og handling, der finder sted i vores lytning og dermed den gensidige afhængighed, der er mellem meningsenheder i miljøet og vores evner til at afstemme os til og med dem. Et simpelt eksempel herpå kunne være en studielejlighed med tre beboere og et knirkende trægulv. Igennem langsom tilegnelse opøver beboerne et kropsligt afstemmende forhold til det knirkende gulv, som måske specielt får effekt om natten, hvor man gerne vil tage hensyn til sine sovende samboere. Til dagligt vil afstemningen formentlig foregå vanemæssigt og forblive i baggrunden af beboernes opmærksomhed. Med corona-nedlukningen ændres de daglige rytmer i lejligheden pludseligt, og der sker derfor nu et brud med de vanemæssige og opøvede afstemninger, da gulvets knirken nu på alle tider af døgnet kan forstyrre de andre beboere, som alle skal arbejde hjemmefra. Dette brud vil typisk resultere i, at beboernes forgrunds-opmærksomhed aktiveres, så de pludseligt bevidst oplever både bruddet (*det knirkende gulv*) og sig selv i forhold til det (*jeg larmer og må afstemme min adfærd af hensyn til de andre*). I denne situation opstår der således et eksplorativt og kropsligt behov for at gen-afstemme adfærden eller designe nye forhold for at afhjælpe problemet ved f.eks. at købe et gulvtæppe eller lignende. Således kan såvel materielt som socialt betingede forhold skabe brud i opøvede afstemninger og resultere i nye.³³ Vores evner til at afstemme os på bestemte måder til lyd er altså dynamiske og tilpasser sig løbende til ændrede forhold i vores omgivelser.

Den relationelle ramme, som en afstemmende tilgang fordrer, ligger således både i forlængelse af, men udfordrer og udvider samtidig soundscape-tilgangen, som stadig primært fokuserer på, hvordan vi gennem akustisk design kan *stemme* verden anderledes ved at ændre lydene *derude i landskabet*. Ved at fokusere på *afstemning* i stedet for *stemning* tydeliggøres det, hvorledes vores vanemæssige lyttemåder og afstemmende evner løbende ændres, udfordres og brydes. På et videnskabsteoretisk niveau arbejder den *stemmende* tilgang med en distance mellem den observerende (*ørevidnet*), og det observerede, og det er netop via denne objektiverede position, at man kan fremanalysere et givent steds soundscape, der på samme måde som et landskab, netop kun kan ses, hvis man betragter det på afstand. Heroverfor arbejder den *afstemmende tilgang* med et relationelt forhold mellem den lyttende og den soniske omverden, og således med et udpræget situeret perspektiv, der også i en lydlig kontekst inkluderer et "netværk af forbindelser mellem meget forskellige – også magtmæssigt forskellige – fællesskaber".³⁴ Et

33 Jelić et al. 2016, s. 7.

34 Haraway 1988, s. 580.

sådant skifte handler om at inkludere den situerede viden, hvilket kræver en lige så veludviklet videnskab, hvad angår metoder og teorier. Dette handler både om vidensproduktion – om at bygge bæredygtige betydninger eller etablere adækvat sonisk viden – men også om, hvilke handlemuligheder denne forståelsesramme tilbyder ifht. at bygge bæredygtige miljøer for konkrete kroppe, jævnfør Donna Haraways kobling mellem viden og verdens-bygning i hendes diskussion af objektivitet i videnskaben.³⁵ Derfor er det også nødvendigt at udvikle metoder, der så at sige sætter krop, lytning, sted og eksploration i spil både i forhold til at analysere lydmiljøer, men også i forhold til at sætte rammerne om et aktivt sonisk medborgerskab igennem afstemnings-muligheder.

Den afstemmende tilgang inkluderer ikke blot soniske parametre, men også ikke-akustiske faktorer, der som tidligere nævnt dækker over det komplekse samspil mellem den multisensoriske kontekst og vores lytte-kompetencer. Den afstemmende tilgang kalder derfor på en bevidsthed om affektive, kropslige og atmosfæriske forudsætninger og hvordan de influerer måden, hvorpå vi oplever et givent lydmiljø. Således kunne man udvide og udfordre de eksisterende reference-metoder i soundscape-tilgangen med *afstemmende* metoder som f.eks. kunst- og designforslag, der ved at bryde eksisterende afstemninger kan åbne for nye og overhørte perspektiver.³⁶ Det kunne være spekulative og kritiske designfiktioner der igennem prototyper og midlertidige installationer tillader os at høre og opleve situationer og steder på nye måder eller nye typer af dialogbaserede og borgerinddragende aktiviteter.³⁷

Vi ser i de senere år eksempler på anbefalinger og projekter, der forsøger at udfolde medborgerskabs-orienterede metoder, der ikke på forhånd reducere støjproblemer til f.eks. et simpelt spørgsmål om reducere af decibel-niveauer. I stedet inviterer projekterne relevante grupper til at mødes, afstemme og forhandle de soniske aspekter af deres hverdag. Et eksempel på en sådan praksis-orienteret metode som lægger op til forbedret naboskab nævnes i Petersens rapport om Nabostøj. Her anbefales workshops i ”akustisk rundvisning”, hvor man ved hjælp af en bygningsakustiker lytter til, hvordan hverdagslyde i al deres mangfoldighed høres i en boligopgang, f.eks. med henblik på udvikling af et fælles ”nabostøjsmanifest”. Ligeledes forsøger *Silent City*, der er et samarbejde mellem Region Hovedstaden og kommuner fra Vestegnen om trafikstøj, at arbejde i et medborgerskabs-perspektiv med et *Living Lab*, som udvikler og tester innovative løsninger i 1:1 skala til bekæmpelse af trafikstøj³⁸ Et tredje eksempel finder vi i Københavns kommune, der har nedsat en tværfaglig ekspertgruppe, der skal arbejde med støjproblemer i byen via en dialog-orienteret tilgang med

35 Haraway 1988.

36 Löwgreen & Stoltermann 2004; Dunne & Raby 2013.

37 Se fx beskrivelse af projektet *The Overheard* fra 2017 i Højlund et al. 2021.

38 Petersen 2020, s. 33.

repræsentanter fra byggebranchen, beboerforeninger og lokaludvalg. Københavns kultur- og fritidsborgmester, Franciska Rosenkilde, fremhæver i en artikel i Information 23. juni 2021 netop denne tilgang som et forsøg på at skabe en “anden medborgerskabsfølelse”.³⁹

For os at se er det vigtigt, at afstemmende og medborgerskabsrettede metoder, som f.eks. dialogskabelse eller udarbejdelse af designforslag, bliver en del af en videnskabelig undersøgelsespraksis, hvor praksisbaseret viden går i dialog med eksisterende metoder. Denne ambition kræver dog, at der arbejdes transdisciplinært i forhandling mellem de forskellige metoder og aktører, og ikke bare med en stabling af resultater, der tilsammen giver en dækkende analyse. Inden for Science Technology Society-studier (STS), der ligesom lydforskningen går på tværs af traditionelle faglige skel, har Matthew David argumenteret for vedtagelsen af en *refleksiv epistemologisk mangfoldighed* på komplekse forskningsområder, der anerkender værdien af mange former for forklaringer og samspil mellem disse forskellige forklaringer.⁴⁰ Denne mangfoldighed betyder ikke, at alle forklaringer er gyldige, men at forskellige årsagssammenhænge forekommer på mange niveauer, og at begivenheder ofte er forårsaget af komplekse faktorer, der ikke kan forklares med en enkelt tilgang. Således sigter refleksiv epistemologisk mangfoldighed mod at opnå en større forklarende bredde, idet den anerkender, at forskellige bidrag tvinger os til at reflektere over begrænsningerne ved hver enkelt forklarende tilgang. Denne måde at arbejde på ville passe til de til tider stærkt polariserede områder inden for støjforskning.

Afrunding

Med denne artikel har vi ønsket at belyse, hvad vi opfatter som skrøbelige og besværlige mellemværende med lyd i hverdagslige kontekster, og hvordan vi heri som soniske medborgere tillægger os en afstemmende adfærd. Ud fra tre forskellige og aktuelle eksempler – fællessang under corona, post-corona-konflikter med soundbokse i det offentlige rum, samt de nære mikro-afstemninger i hjemmet som ramme for både arbejde og fritid under corona – har vi forsøgt at vise, hvorledes de ændrede forhold, vi pludselig skulle leve under som følge af corona-epidemien, har tydeliggjort og aktualiseret fællesskabers lydlige udfordringer. Det kalder for os at se på en ny dialog om vores fælles lydmiljøer med fokus på sonisk medborgerskab, der omhandler ret og pligt til at tale, lytte og adlyde inden for de fællesskaber, vi indgår i og føler tilhørsforhold til – fysisk såvel som online, men

39 Dagbladet Information 23/6 2021.

40 David 2005.

som også bør omhandle de ulige vilkår, vi har for at indgå i disse fællesskabssammenhænge.

Den afstemmende tilgang, som det soniske medborgerskab indbefatter, flytter fokus fra den landskabsmetafor, som soundscape-tilgangen i traditionen fra Murray Schafer hviler på, og som implicerer, at lydmiljøet er der som et landskab, vi kan afdække og stemme, til en forståelse af lydmiljøer som relationer og dynamiske konfigurationer, som vi løbende må afstemme os til og som i sig selv omkonfigureres via brud på vanemæssige afstemninger. Belyst af vores eksempler vil vi argumentere for nødvendigheden af en fremtidig offentlig dialog om det soniske medborgerskab, der fokuserer på fællesskaber, og hvordan de sammen kan afstemme og forhandle de lydige problematikker, som løbende opstår, der hvor man mødes. Det er en dialog, der nødvendigvis implicerer mange forskellige aktører, og som omfatter borgere, myndigheder, naboer, familiemedlemmer, teknologier, love og forordninger.

Litteratur

Andresani, Vincent 2017: *Inventing Havana in Thin Air: Sound, Space, and the Making of Sonic Citizenship*. Simon Fraser University.

Benfield, Jacob; Taff B.D.; Weinzimmer David og Newman Peter 2020:

“Motorized Recreation Sounds Influence Nature Scene Evaluations: The Role of Attitude Moderators”. Axelsson, Östen; Guastavino; Catherine og Payne, Sarah R. (red.): *Soundscape Assessment*. Frontiers Media SA, s. 17-28. DOI: 10.3389/978-2-88963-329-6.

Billig, Michael 1995: *Banal Nationalism*. Sage, London.

Clarke, Eric 2005: *Ways of Listening: An Ecological Approach to the Perception of Musical Meaning*. Oxford University Press, London.

David, Matthew 2005: *Science in Society*. Palgrave Macmillan.

Damsholt, Tine 2008: “The Sound of Citizenship”. *Ethnologia Europaea* 38:1, s. 56-65.

Droumeva, Milena 2017: “Soundmapping as Critical Cartography: Engaging Publics in Listening to the Environment”. *Communication and the Public* 2:4, s. 335–351.

Dunne, Anthony og Raby, Fiona 2013: *Speculative everything: Design, fiction, and social dreaming*. The MIT Press, Cambridge.

Gullestad, Marianne 1991: “The Transformation of the Norwegian Notion of Everyday Life”. *American Ethnologist* 18:3, s. 480-499.

Haraway, Donna 1988: “Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective”. *Feminist Studies*, 14:03, s. 575-599.

- Højlund, Marie; Kirkegaard, Jonas R.; Kristensen, Michael Sonne Engkær og Riis, Morten 2021: "The overheard: an attuning approach to sound art and design in public spaces". Bull, Michael og Cobussen, Marcel (red.): *The Bloomsbury Handbook of Sonic Methodologies*. Bloomsbury Academic, s. 423-436.
- Ihde, Don 1990: *Technology and the Lifeworld: from Garden to Earth*. Indiana University Press, Indiana.
- Institution, T. B. S. 2014: *ISO 12913-1:2014: Acoustics — Soundscape Part 1 Definition and conceptual: framework (Vol. BS ISO 12913-1:2014)*. BSI Standards Limited.
- Institution, T. B. S. 2018: *ISO 12913-2:2018: Acoustics — Soundscape Part 2 Data collection and reporting requirements (Vol. DS ISO TS 12913-2:2018)*. BSI Standards Limited.
- Jeli, A.; Tieri G.; De Matteis, F.; Babiloni, F. og Vecchiato, G. 2016. "The Enactive Approach to Architectural Experience: A Neurophysiological Perspective on Embodiment, Motivation, and Affordances". *Frontiers in Psychology* 7:481. DOI:10.3389/fpsyg.2016.00481 .
- Juvenal, 1998: *Sixteen Satires*. Penguin Books, London.
- Kang, J.; Chourmouziadou, K.; Sakantamis, K.; Wang, B. og Hao, Y. (red.) 2013. *Soundscape of European Cities and Landscapes*. Soundscape-COST, Oxford.
- Kim, Eun-sung 2016: "Sound and the Korean Public: Sonic Citizenship in the Governance of Apartment Floor Noise Conflicts". *Science as Culture* 25:4 s. 538-559. DOI: 10.1080/09505431.2016.1193132.
- Latour, Bruno 1994: "On Technical Mediation Philosophy, Sociology, Genealogy". *Common Knowledge* 3:2, s. 29-64.
- Lecocq, Thomas; Hicks, Stephen P.; Van Noten, Koen; van Wijk, Kasper; Koelemeijer, Paula; De Plaen, Raphael S. M.; Massin, Frédérick; Hillers, Gregor; Anthony, Robert E.; Apoloner, Maria-Theresia; Arroyo-Solórzano, Mario; Assink, Jelle D.; Büyükkakpınar, Pinar og Cannata, Andrea 2020: "Global quieting of high-frequency seismic noise due to COVID-19 pandemic lockdown measures". *Science* 369:6509, s. 1338-1343.
- Löwgren, Jonas og Stolterman, Erik 2004: *Thoughtful Interaction Design: A Design Perspective on Information Technology*. MIT Press.
- Petersen, Sandra Lori 2020: *Nabostøj – en fælles udfordring*. Københavns Universitet, København.
- Phelan, Helen 2018: "Sonic Citizenship- Right and rites of belonging in Ireland, in Making Congregational Music Local Christian Communities Worldwide" Routledge.
- Postman, Neil 1993: *Teknopolis: kulturens knæfald for teknologien*. Hekla.
- Rancière, Jacques 2006: *The Politics of Aesthetics*. Continuum, New York.

- Rice, Tom 2003. "Soundselves: An acoustemology of sound and self in the Edinburgh Royal Infirmary". *Anthropology Today*, 19:4, s. 4-9.
- Rosenfeld, Sophia 2011: "On Being Heard: A Case for Paying Attention to the Historical Ear." *American Historical Review*, 116:2, s. 316-334.
- Schafer, Murray R. 1977: *The Tuning of the World*. Knopf, Michigan.
- Schulze, Holger 2019: *Sound Works: A Cultural Theory of Sound Design*. Bloomsbury Academic, New York.
- Benyttede Websteder
- Fællessang vender tilbage på DR1: Nyhedsvært og musiker erstatter Faber og Steffensen*, <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/faellessang-vender-tilbage-paa-dr1-nyhedsvaert-og-musiker-erstatter-faber-og> (Besøgt 16/7 2021).
- Birdsong and clear views: coronavirus lockdown clears Paris pollution*, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-paris-pollution-idUSKBN21L2FV> (Besøgt 15/7 2021).
- Sing Along! (you're either with us or against us), 2020* <https://nielslyhne.com/sing-along.html> (Besøgt 16/7 2021).
- Politikere overvejer indgreb mod soundbokse i Botanisk Have: – Jeg kan godt forstå, naboerne er generede*, <https://stiften.dk/artikel/politikere-overvejer-indgreb-mod-soundbokse-i-botanisk-have-jeg-kan-godt-forst%C3%A5-naboerne-er-generede> (Besøgt 16/7 2021).
- Soundboks*, https://www.hifiklubben.dk/soundboks-the-new-bluetooth-hoejtaler/soundboks3.0bk1b/?gclid=CjwKCAjw_o-HBhAsEiwANqYhp08cxDljt9ZW4mWBy_NCPZmWsiQ6JJnoirYPgEXhQw-kMhkoMTwo_RoCseEQAvD_BwE (Besøgt 16/7 2021).
- Hver tredje dansker tror, at Facebook og Google lytter med på vores smartphone – men passer det?* <https://www.dr.dk/nyheder/penge/hver-tredje-dansker-tror-facebook-og-google-lytter-med-paa-vores-smartphone-men-passer> (Besøgt 12/07 2021).
- Katzenelson, Felix Thorsen: *Først hører jeg mine genboer grine af 'Paradise Hotel'. Senere lyder der en stønnen*, https://politiken.dk/ibyen/klummer_ibyen/art8215074/F%C3%B8rst-h%C3%B8rer-jeg-mine-genboer-grine-af-%E2%80%99Paradise-Hotel%E2%80%99.-Senere-lyder-der-en-st%C3%B8nnen (Besøgt 11/17 2021).
- Vuorela, Mikkel: *Hvis du tænker over det, lyder en firesporet vej faktisk ligesom havet*. https://www.information.dk/moti/2021/07/taenker-lyder-firesporet-vej-faktisk-ligesom-havet?lst_cnrtrb (Besøgt 24/7 2021).

English Summary

The pandemic restrictions, enforcing that most citizens had to work and take care of their children in their homes, while all public cultural activities were shut down, amplified the fragile, messy and difficult relations to sound lies at the core of all communities. With an offset in this drastic change in our social lives, this paper suggests that we need a new approach to our cultural study of sound that includes the community aspect and with it the fragile messiness of our everyday habituation. With the concept of *sonic citizenship* this paper suggests an alternative to the classic soundscape theory. Based on examples from the pandemic Murray R. Schafer's idea of the 'tuning the world' is supplement with 'attunement' as alternative basic model of thinking.